Vergleichstabelle 1: Legation vom Frühjahr 802

	Leiden Voss. Lat. 119, 134^{v}-135^{r} [1]	***Paris Lat. 4995, 28^{v}-29^{v}*** [2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13^{v}-14^{r}; Paris Lat. 9654, 10^{v}-11^{r}*** [3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae*** [4]	***„Capitula generale"*** [5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung*** [6]
Inskr.	—	ITEM CAPITULA KAROLI IMPERATORIS MAGNI	INPRIMIS DE AURELIANENSE CIVITATE AD SEGONNAM, quomodo rectum est, deinde ad Tricas cum Tricassino toto, inde ad Lingonis, de Lingonis ad Bissancion in villa parte Burgundię, inde vero ad Augustidunum, postea ad Ligerem usque ad Aurilianis, sunt missi Magnus archiepiscopus et Godefredus comes.	*HRE 2, c. 18:* [...] Vulfarius, qui ab imperatore praefato Magno Karolo missus dominicus ad recta iudicia determinanda fuerat ante episcopatum constitutus super totam Campaniam, in his quoque pagis: Dolomense scilicet, Vongense, Castricense, Stadonense, Catalaunense, Ormense, Laudunense, Vadense, Portiano, Tardunense, Suessionense, sicut et alii quidam sapientes et deum timentes habebantur abbates per omnem Galliam et Germaniam a praefato imperatore delegati [...]	—	—
c. 1	De fidelitatem eius iurandum omnes repromittant.	Cap. De fidelitatis iurandum omnes repromittant.	Cap. I. De fidelitate iusiurandum, ut omnes repromittant.	—	*cc. 2-9 (Vgl. auch c. 39)* *bes. c. 2.* De fidelitate promittenda domno imperatori. Precepitque, ut omni homo in toto regno suo, sive ecclesiasticus sive laicus, unusquisque secundum votum et propositum suum, qui antea fidelitate sibi regis nomine promisissent, nunc ipsum promissum nominis cesaris faciat; et hii qui adhuc ipsum promissum non perficerunt omnes usque ad duodecimo aetatis annum similiter facerent. Et ut omnes traderetur publice, qualiter unusquisque intellegere posset, quam magna in isto sacramento et quam multa conprehensa sunt, non, ut multi usque nunc extimaverunt, tantum fidelitate domno imperatori usque in vita ipsius, et ne aliquem inimicum in suum regnum causa inimicitiae inducat, et ne alicui infidelitate illius consentiant aut retaciat, sed ut sciant omnes istam in se rationem hoc sacramentum habere.	*c. 47.* Ut omnes fidelitatem promittant domno imperatori.
c. 2	De episcopis et reliquis sacerdotibus, si secundum canonicam institutionem vivant, si canones bene intelligant et adimpleant.	II. De episcopis et reliquis sacerdotibus, si secundum canonicam institutionem vivant, et si canones bene intellegunt et adimplent.	II. De episcopis et reliquis sacerdotibus, si secundum canonicam institutionem vivant, et si canones bene intellegant et adimpleant.	—	*c. 10.* Ut episcopi et presbiteris secundum canones vibant et itaque caeteros doceant. *Vgl. c. 19.* Ut episcopi, abbates, presbiteri, diaconus nullusque ex omni clero canes ad venandum aut acceptores, falcones seu sparvarios habere presumant, sed pleniter se unusquisque in ordine suo canonice vel regulariter custodiant. Qui autem presumserit, sciat unusquisque honorem suum perdere. Caeteri vero tale exinde damnum patiatur, ut reliqui metum habeant talia sibi usurpare. *Vgl. c. 21.* Ut presbiteros ac caeteros canonicos, quos comites sui in ministeriis habent, omnino eos episcopis suis subiectos exhibeant, ut canonica institutio iubet; de his episcopis suis pleniter sub sancta disciplina eos erudire sint consentientes, sicut nostra gratia vel suos honores habere desiderant.	*c. 27.* Ut episcopi et reliqui sacerdotes canones bene intelligant et secundum canonicam institutionem vivant.

Vergleichstabelle 1: Legation vom Frühjahr 802

	Leiden Voss. Lat. 119, 134ᵛ-135ʳ[1]	***Paris Lat. 4995, 28ᵛ-29ᵛ***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13ᵛ-14ʳ; Paris Lat. 9654, 10ᵛ-11ʳ***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale“***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
					Vgl. c. 22. Canonici autem pleniter vitam obserbent canonicam, et domo episcopali vel etiam monasteria cum omni diligentiam secundum canonica disciplina erudiantur. Nequaquam foris vagari sinantur, sed sub omni custodia vibant, non turpis lucri dediti, non fornicarii, non fures, non homicides, non raptores, non litigiosi, non iracundi, non elati, non ebriosi, sed casti corde et corpore, humiles, modesti, sobrii, mansueti, pacifici, ut filii Dei digni sint ad sacro ordine promovere; non per vicos neque per villas ad ecclesiam vicinas vel terminantes sine magisterio vel disciplina, qui sarabaiti dicuntur, luxoriando vel fornicando vel etiam caetera iniqua operando, quae consentiri absordum est. *Vgl. c. 23.* Presbiteri cleros quos secum habent sollicite praevideant, ut canonice vivant: non inanis lusibus vel conviviis secularibus vel canticis vel luxoriosis usum habeant; sed caste et salubre vivant. *Vgl. c. 24.* Si quis autem presbiter sive diaconos, qui post hoc in domo sua secum mulieres extra canonicam licentiam habere presumserit, honorem simul et hereditatem privetur usque ad nostram presentiam.	
c. 3	De abbatibus, utrum secundum regulam vivant an canonice, et si regulam aut canones bene intellegant.	—	III. De abbatibus, utrum secundum regulam an canonice vivant, et si regulam aut canones bene intellegant.	—	*c. 12.* Ut abbate, ubi monaci sunt, pleniter cum monachis secundum regula vibant adque canones diligenter discant et observent; similiter abbatissae faciant. *Vgl. c. 19.*	*c. 32.* Ut abbates canonici canones intelligant et canones observent, et clerici canonici secundum canones vivant.
c. 4	De monasteria virorum ubi monachi sunt, si secundum regulam vivant, ubi promissa est.	III. De monasteriis virorum ubi monachi sunt, si secundum regulum vivant an canonicę, et si regulam et canones bene intellegant ubi promissa est.	IIII. De monasteriis virorum ubi monachi sunt, si secundum regulam vivant, ubi promissa est.	—	*c. 17.* Monachi autem, ut firmiter ac fortiter secundum regula vivant, quia displicere Deo novimus quisquis in sua voluntate tepidus est, testante Iohanne in apocalypsin. „Utinam calidus esse aut frigidus: sed quia tepidus es, incipian te evomere ex ore meo“. Seculare sibi negotium nullatenus usurpent. Foris monasterio nequaquam progrediendi licentiam habeant, nisi maxima cogente necessitatem: quod tamen episcopus, in cuius diocese erunt, omnino praecuret, ne foris monasterio vagandi usum habeant. Sed si necessitas sit ad aliquam obhedientiam aliquis foris pergere, et hoc cum consilio et consensum episcopi fiat, et tales personae cum testimonium foris mittantur in quibus nulla sit suspitio mala vel a quibus nulla oppinio mala oriatur. Foris vero peculium vel res monasterii abbas cum episcopi sui licentiam et consilium ordinet qui praevideat, non monachum, nisi alium fidelem. Quaestum verum seculare vel concupiscentia mundanarum rerum omnismodis devitent; quia avaritia vel concupiscentia huius mundi omnibus est devetanda christiani, maxime tamen in his qui mundo et concupiscentiis abrenuntiasse videtur. Lites et contentiones nequaquam, neque infra neque foris monasterio, movere presumat. Qui autem presumserit, gravissima disciplina regulari corripiantur, et taliter caeteri metum habeant talia perpetranda. Ebrietatem et commessationem omnino fugiant, quia inde libidine maxime polluari omnibus notum est. Nam pervenit ad aures nostras oppinio perniciosissima, fornicationes et in habhominatione et inmunditia multas iam in monasteriis esse deprehensos. Maxime contristat et conturbat, quod sine errore magno dici potest, ut unde maxima spe salutis omnibus christianis orriri crederent, id est de vita et castitate monachorum, inde detrimentum, ut aliquis ex monachus sodomitas esse auditum. Unde etiam rogamus et contextamur, ut certissime amplius ex his diebus omni custodia se ex his malis conservare studeant, ut numquam amplius tale quid aures nostras perveniat. Et hoc omnibus notum sit, quia nullatenus in ista mala in	*c. 33.* Ut abbates regulares et monachi regulam intelligant et secundum regulam vivant.

	Leiden Voss. Lat. 119, 134^{v}-135^{r}[1]	***Paris Lat. 4995, 28^{v}-29^{v}***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13^{v}-14^{r}; Paris Lat. 9654, 10^{v}-11^{r}***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale“***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
					nullo loco amplius in toto regno nostro consentire audeamus: quanto minus quidem inter eos qui castitatis et sanctimoniae emendatiores esse cupimus. Certe si amplius quid tale ad aures nostras pervenerit, non solum in eos, sed etiam et in ceteris, qui in talia consentiant, talem ultionem facimus, ut nullus christianus qui hoc audierit, nullatenus tale quid perpetrare amplius presumserit.	
c. 5	De monasteria puellarum, utrum secundum regulam vivant an canonice, et de claustra earum.	IIII. De monasteria puellarum, utrum secundum regulam an canonicę vivant, et de claustra earum.	V. De monasteriis puellarum, utrum secundum regulam an canonice vivant, et de claustris earum.	—	*c. 18.* Monasteria puellarum firmiter observata sint, et nequaquam vagare sinantur, sed cum omni diligentia conserventur, neque litigationes vel contentione inter se movere praesumat, neque in nullo magistris et abbatissis inhobedientes vel contrariae fieri audeant. Ubi autem regulares sunt, omnino secundum regula observent, ne fornicatione deditae, non ebrietatis, non cupiditati servientes, sed omnimodis iuste et sobrie vivant. Et ut in claustra vel monasterium earum vir nullus intret, nisi presbiter propter visitationem infirmarum cum testimonio intret, vel ad missam tantum, et statim exeat. Et ut nemo alterius filiam suam in congregationem sanctemonialium recipiat absque notitia vel consideratione episcopi ad cuius diocense pertinet locus ille; et ut ipse diligenter exquirat, qualiter in sancto ad Dei servitio permanere cupiat, et stabilitatem suam ibidem firmare vel professionem. Ancilla autem aliorum hominum, vel tales feminas quae secundum more conversationis in sancta congregatione vivere volunt, omnes pleniter de congregatione eiciantur. *c. 20.* Ut abbatissae una cum sanctimonialibus suis se unianimiter aut diligenter infra claustra se custodiant et nullatenus foris claustra ire praesumant. Sed abbatissae, cum propter aliquas de sanctimonialibus dirigere, hoc nequaquam absque licentiam et consilium episcopi sui faciant. Similiter et cum ordinationem aliqua in monasteriis agere debeant vel aliquas in monasteriis receptiones facere, et hoc cum episcopis suis pleniter antea retractent; et quod salubrius vel utilius fieri disponat, episcopi archiepiscopo annuntient, et cum eius consilio quae agenda sunt perficiantur.	*c. 34.* Ut abbatissae canonicae et sanctimoniales canonice secundum canones vivant, et claustra earum ordinabiliter composita[a] sint. *c. 35.* Ut abbatissae regulares et sanctimoniales in monachico proposito existentes [b] regulam intelligant et regulariter vivant, et claustra earum rationabiliter disposita sint.
c. 6	De legibus mundanis, ut unusquisque sciat, qua lege vivat vel iudicat.	V. De legibus mundanis.	VI. De legibus mundanis.	—	*c. 25.* Ut comites et centenarii ad omnem iustitiam faciendum conpellent et iuniores tales in ministeriis suis habeant, in quibus securi confident, qui legem adque iustitiam fideliter observent, pauperes nequaquam oppriment, fures latronesque et homicidas, adulteros, malificos adque incantatores vel auguriatrices omnesque sacrilegos nulla adulatione vel praemium nulloque sub tegimine celare audeat, sed magis prodere, ut emendentur et castigentur secundum legem, ut Deo largiente omnia haec mala a christiano populo auferatur. *c. 26.* Ut iudices secundum scriptam legem iuste iudicent, non secundum arbitrium suum.	*c. 48.* Ut comites et iudices confiteantur qua lege vivere debeant et secundum ipsam iudicent.

[a] disposita *in Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Lat. fol. 626. ECKHARDT, Die Kapitulariensammlung S. 84.*
[b] consistentes *in Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Lat. fol. 626. ECKHARDT, Die Kapitulariensammlung S. 85.*

	Leiden Voss. Lat. 119, 134v-135r[1]	***Paris Lat. 4995, 28v-29v***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13v-14r; Paris Lat. 9654, 10v-11r***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale"***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
c. 7	De periuria.	VI. De periuria.	VII. De periuriis.	—	*c. 36.* Et ut omnes omnino ad omnem iustitia exsequenda et missis nostris sint consentientes. Et usum periurii omnino non permittant, qui hoc pessimum scelus christiano populo auferre necesse est. Si quis autem post hoc in periurio probatus fuerit, manum dextera se perdere sciat; tamen hereditatem propria priventur usque ad nostrum iudicium.	*Vgl. c. 39*[c]. Ut omnes caveant periurium, non solum in sancto euangelio vel in altare seu in sanctorum reliquiis sed et in communi loquela. Et ut qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honestate et timore Dei. Et qui semel periuratus fuerit, nec testis sit post haec,[d] nec in sua causa nec in alterius iurator existat.
c. 8	De homicidia.	VII. De homicidia.	VIII. De homicidiis.	—	*c. 32.* Homicidia, pro quibus multitudo perit populi christiani, omni contextatione deserere ac vetare mandamus; qui ipse Dominus odia et inimicitie suae fidelibus contradixit, multommagis homicidia. Quomodo enim secum Deum placatum fore confidit, qui filium suum proximum sibi occiderit? Qualiter vero Christum dominum sibi propitium esse arbitretur, qui fratrem suum interficerit? Magnum quoque et inhabitaculum periculum est cum Deo patre et Christo coeli terrae dominatore, inimicitias hominum movere: quos aliquit tempus latitando effugere potest, sed tamen casu aliquando in manus inimicorum suorum incidit; Deum autem ubi effugere valet, cui omnia secreta manifesta sunt? Qua temeritate eius iram quia extimat evadere? Quapropter ne populus nobis ad regendum commissos hoc malo pereat, hoc omni disciplina devitare previdimus; quia nos nullo modo placatum vel propitius habere, qui sibi Deum iratum non formidaverit: sed saevissima districtione vindicare vellimus qui malum homicidii ausus fuerit perpetrare. Tamen ne etiam peccatum adcrescat, ut inimicitia maxima inter christianos non fiat, ubi suadentes diabulo homicidia contingant, statim reus ad suam emendationem recurrat, totaque celeritate perpetratum malum ad propinquos extincti digna conpositionem emendet. Et hoc firmiter banniamus, ut parentes interfecti nequaquam inimititia super commissum malum adaugere audeant, neque pacem fieri petenti denegare, sed datam fidem paratam compositionem recipere et pacem perpetuam reddere, reum autem nulla moram compositionis facere. Ubi autem hoc peccatorum merito contingerit, ut quis vel fratres vel propinquum suum occiderit, statim se ad penitentia sibi compositam sumit, et ita ut episcopus eius sibi disponat absque ulla ambiguitate: sed iuvante Domino perficere suum remedium studeat, et componat occisum secundum legem et cum propinquis suis se omnino complaceat, et data fidem ullam inimicitiam exinde movere nemo audeat. Qui autem digna emendationem facere contemserit, hereditatem privetur usque ad iudicium nostrum. *c. 37.* Ut hii qui patricidia vel fratricidia fecerit, avunculum, patruum vel aliquem ex propinquis occiderint, et iudicium episcoporum, presbiterorum caeterorumque iudicium obhedire et consentire noluerint, quod ad salutem animae suae iustumque iudicium solvendum missi nostri et comitis in tali custodia coartent, ut salvi sint nec	*Vgl. c. 42*[e]. Ut homicidia infra patriam nec causa ultionis nec avaritiae nec latrocinandi non faciant; et non occidatur homo, nisi lege iubente.

[c] *Exzerpiert aus der Admonitio genelaris. Admonitio generalis c. 63 S. 214–216 (= MGH Capit. 1, Nr. 22 c. 64 S. 58).*
[d] hęc, nec a sacramento accedat, nec in sua causa nec uel alterius existat *in Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Lat. fol. 626. ECKHARDT, Die Kapitulariensammlung S. 84.*
[e] *Exzerpiert aus der Admonitio genelaris. Admonitio generalis c. 66 S. 218 (= MGH Capit. 1, Nr. 22 c. 67 S. 59).*

	Leiden Voss. Lat. 119, 134v-135r[1]	***Paris Lat. 4995, 28v-29v***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13v-14r; Paris Lat. 9654, 10v-11r***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale"***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
					caeterum populum quoinquinent usque dum in nostra presentia perducatur; et de res propria sua interim nihil habeant.	
c. 9	De adulteris et inlicitis causis perpetratis, tam per episcopia et monasteria virorum et puellarum, quamque inter seculares homines.	VIII. De adulteria et inlicitis causis perpetratis, tam per episcopis et monasteriis virorum et puellarum, quamquam et inter seculares homines.	VIIII. De adulteriis et inlicitis causis perpetratis, tam per episcopia et monasteria virorum et puellarum, quamque inter seculares homines.	—	*c. 33.* Incestuosum scelus omnino prohibemus. Si quis nefanda autem fornicatione contaminatus fuerit, nullatenus sine districtione gravi relaxetur, sed taliter ex hoc corripiantur, ut caeteri metum habeant talia perpetrandi, ut auferetur penitus et inmunditia populo christiano, et ut reus ex hoc per poenitentia ammittat pleniter, sicut ei ab episcopo suo disponatur; et eadem femina in manus parentum sit constituta usque ad iudicium nostrum. Si autem iudicium episcopi ad suam emendationem consentire noluerit, tunc ad nostra presenta perducantur, memores exemplo quod de incestis factum est quod Fricco perpetravit in sanctimoniali Dei. *Vgl. c. 35.* Ut omnes omnino episcopus et presbiteros suos omni honore venerentur in servitio et voluntate Dei. Ne incestis nuptiis et se ipsos et caeteros maculare audeant; coniunctiones facere non praesumat, antequam episcopi, presbyteri cum senioribus populi consanguinitatem coniungentium diligenter exquirant; et tunc cum benedictionem iungantur. Ebrietatem devitant, rapacitatem fugiant, furtum non faciant; lites et contentiones adque blasphemia, sive in conviviis sive in conplacito, omnino devitentur, sed cum caritate et concordia vibant. *c. 38.* Similiter et his fiat qui inlicitis et incestis coniunctionibus reprehensi sunt correcti et nec se emendare volunt neque episcopis neque presbiteris suis obtemperare, et bannum nostrum praesumunt contempnere.	*Vgl. c. 43*[f]. Ut furta et iniusta connubia et inlicitae causae prohibeantur.
c. 10	De illis hominibus, qui beneficia nostra habent, quomodo habeant destructa et alodes earum restaurata. Similiter et de rebus ecclesiarum.	VIIII. De illis hominibus, qui nostra beneficia habent distructa et alodes eorum restauratas. Similiter et de rebus ecclesiarum.	X. De illis hominibus, qui beneficia nostra habent destructa et alodes eorum restauratas. Similiter et de rebus ecclesiarum.	—	*Vgl. c. 6.* Ut beneficium domni imperatoris desertare nemo audeat, propriam suam exinde construere.	*c. 49.* Ut beneficia domni imperatoris et ecclesiarum considerentur, ne forte aliquis alodem suum restaurans beneficia destruat[g].
c. 11	De illis Saxonibus, qui beneficia nostra habent in Francia, quomodo aut qualiter habeant contradicta.	X. De illis Saxonibus, qui beneficia nostra in Francia habent, quomodo an qualiter habent condricta.	XI. De illis Saxonibus, qui beneficia nostra in Francia habent, quomodo aut qualiter habeant condricta.	—	—	*c. 50.* Ut beneficia Saxonum in Francia considerentur qualiter condirecta sint.

[f] *Exzerpiert aus der Admonitio genelaris. Admonitio generalis c. 67 S. 218–220 (= MGH Capit. 1, Nr. 22 c. 68 S. 59).*

[g] destruant *in Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Lat. fol. 626.* ECKHARDT, *Die Kapitulariensammlung S. 85.*

Vergleichstabelle 1: Legation vom Frühjahr 802

	Leiden Voss. Lat. 119, 134v-135r[1]	***Paris Lat. 4995, 28v-29v***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13v-14r; Paris Lat. 9654, 10v-11r***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale"***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
c. 12	De oppressionibus liberarum hominum pauperum, qui in exercitia ire debent et a iudicibus sunt oppressi.	XI. De obpressionibus liberorum hominum pauperum, qui in exercitu ire debent et a iudicibus sunt obpressi.	XII. De obpressione liberorum hominum pauperum, qui in exercitu ire debent et a iudicibus sunt oppressi.	—	*Vgl. c. 29.* De pauperinis vero qui in sua elymosyna domnus imperator concedit qui pro banno suo solvere debent, ut eos iudices, comites vel missi nostri pro concesso non habeant constringere parte sua.	*c. 51.* Ut liberi homines pauperes a nullo iniuste opprimantur.
c. 13	Ut omnes bene preparati sint, quandocumque nostra iussio venerit.	XII. Ut omnes bene parati sint, quomodocumque nostra iussio venerit.	XIII. Ut omnes preparati sint bene, quandocumque nostra iussio venerit.	—	*c. 34.* Ut omnes pleniter bene parati sint, quandocunque iussio nostra vel annuntiatio advenerit. Si quis autem tunc se inparatum esse dixerit et praeterierit mandatum, ad palatium perducatur; et non solum ille, sed etiam omnes qui bannum vel praeceptum nostrum transgredere praesumunt.	*c. 52.* Ut omnes parati [h] sint quandocunque domni imperatoris iussio venerit.
c. 13a	De navigia preparanda circa littoralia maris.	XIII. De navigia preparandum circa litoralia maris.	—	—	*(vgl. c. 34)*	—
c. 13b	De liberis hominibus, qui circa maritima loca habitant, si nuntius venerit, quod ad succurrendum debent venire, et hoc neglexerit, unusquisque sol. XX componat, medietatem in dominico, medietatem ad populum. Si litus fuerit, sol. XV componat ad populum et fredo dominico in dorso accipiat. Si servus fuerit, sol. X ad populum et fredo dorsum.	XIIII. De liberis hominibus, qui circa maritima loca habitant, si nuntius venerit, ut ad succurrendum debeant venire, et hoc neglexerit, unusquisque sol. XX conponat, mediaetatem in dominico, medietatem ad populum. Si ictus fuerit, sol. XV conponat ad populum et fredo dominico.	—	—	*(vgl. c. 34)*	—
c. 14	De legationibus ad nos venientibus, et de missis a nobis directis.	XV. De legationibus ad nos venientibus, et de missis a nobis directis.	XIIII. De legationibus ad nos venientibus, et de missis a nobis directis.	—	*c. 28.* De legationibus a domno imperatore venientibus. Missis directis ut comites et centenarii praevideant omni sollicitudine, sicut gratia domni imperatori cupiunt, ut absque ulla mora eant per ministeria eorum, omnibusque omnino praecepit, quia hoc debiti sunt praevidere, ut nullam moram nusquam patiatur, sed cum omni festinatione eos faciant ire viam suam, et taliter providentiam suam habeant, ut missi nostri disponant.	*c. 53.* Ut missi ad domnum imperatorem venientes et ab eo directi honorabiliter suscipiantur.
c. 15	De his, quos volumus, ut pacem habeant et defensionem per regna Christo propitio vestra.	XVI. De his, quos volumus, ut pacem habeant et defensionem per regna Christo propitio nostram.	XV. De his, quos volumus, ut pacem habeant et defensionem per regna Christo propitio nostra.	—	*c. 30.* De his quos vult domnus imperator, Christo propitio, pacem [et?] defensionem habeant in regno suo, id sunt qui ad suam clementiam festinant, aliquo nuntiare cupientes sive ex christianis sive ex paganis, aut propter inopia vel propter famem suffragantia quaerunt, ut nullus eos sibi servitio constringere vel usurpare audeant neque alienare neque vindere; sed ubi sponte manere voluerint, sub defensione domni imperatoris ibi habeant subfragia in sua elymosina. Si quis hoc transgredere praesumpserit, sciant se exinde damnum pati vitam praesumptiosus dispositum iussa domnum imperator.	*c. 54.* Ut ii qui in mundeburde domni imperatoris sunt pacem et defensionem ab omnibus habeant.
c. 16	De illis hominibus propter iustitia nostra adnuntiantes occisi sunt.	XVII. De illis hominibus, qui propter nostram iustitiam adnunciantes occisi sunt.	XVI. De illis hominibus, qui iustitiam nostram adnuntiantes occisi sunt.	—	*c. 31.* Et his qui iustitiam domni imperatoris annuntiant nihil lesiones vel iniuria quis machinare praesumat neque aliquid inimicitiae contra eos movere. Qui autem praesumpserit, bannum dominicum solvat, vel, si maioris debiti reus sit, ad sua praesentia perduci iussum est.	*c. 55.* Ut inquiratur si aliquis homo propter iustitiam domni imperatoris annuntiando occisus sit vel aliquid mali passus sit.

[h] bene parati *in Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Lat. fol. 626. ECKHARDT, Die Kapitulariensammlung S. 85.*

Vergleichstabelle 1: Legation vom Frühjahr 802

	Leiden Voss. Lat. 119, 134^{v}-135^{r}[1]	***Paris Lat. 4995, 28^{v}-29^{v}***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13^{v}-14^{r}; Paris Lat. 9654, 10^{v}-11^{r}***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale“***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
c. 17	De decimis et nonis atque castigatia ecclesiarum Dei dare et emendare studeant.	XVIII. De decimis et nonis atque castitia ęcclesiarum Dei dare et omnes dare studeant.	XVII. De decimis et nonis atque iustitia ecclesiarum Dei dare et emendare studeant.	—	—	*c. 56.* Ut ii qui per beneficium domni imperatoris ecclesiasticas res habent decimam et nonam dare et ecclesiarum restaurationem facere studeant.
c. 18	De banno domno imperatoris et regis, quod per semetipsum consuetus est bannire, id est de mundoburde ecclesiarum, et viduarum, orfanorum, et de minus potentium, atque raptum, et de nostro placito instituto, qui ista inrumperint, bannum dominicum omnimodis componant.	XVIIII. De banno domno imperatoris et regis, an per semetipsum consuetus est bannire, id est de mundeburde ęcclesiarum, et viduarum, orfanorum, et de minus potentium, atque rapto, et de exercitali placito instituto, ut hii, qui ista inrumperint, bannum dominicum omnimodis conponant.	XVIII. De banno domni imperatoris Karoli, quod per semetipsum consuetus est bannire, id est de mundoburdo ecclesiarum, et viduarum, orfanorum, et de minus potentium, atque rapto, et de exercitali placito instituto, ut hii, qui ista inrumperint, bannum dominicum omnimodis componant.	—	*c. 40.* Novissime igitur ex omnibus decretis nostris nosse cupimus in universo regno nostro per missos nostros nunc directos, sive inter ecclesiasticos viros, episcopos, abbates, presbiteros, diaconus, canonicos, omnes monachos sive sanctimoniales, qualiter unusquisque in suum ministerium vel professione nostrum bannum vel decretum habeat conservatum, vel ubi civibus ex his dignum sit ex bona voluntate sua gratias agere vel adiutoria inpendere vel ubi aliquid adhuc sit necessitatis emendare. Simili autem laicos et in omnibus ubicumque locis, si de mundeburde sanctorum ecclesiarum vel etiam viduarum et orphanorum seu minimum potentium adque rapina necnon de exercitali placito instituto, et super ipsis causis, qualiter preceptum vel voluntate nostrae sint obhedientes, vel etiam qualiter bannum nostrum habeat conservatum, qualiterque super omnia unusquisque certamen habeat in sancto servitio Deo seipsum custodire: ut hec omnia bona et bene sint ad Dei omnipotentis laudem, et gratias referamus, ubi dignum est; ubi autem aliquid inultum esse credimus, sic ad emendandum omne studio et voluntate certamen habeamus, ut cum Dei adiutorio hoc ad emendationem perducamus et ad nostra eterna mercedem et omnium fidelium nostrum. Similiter et de comitibus vel centenariis, ministerialibus nostris, inter nos omnia supradicta nosse cupimus feliciter.	*c. 57.* Ut bannus quem per semetipsum domus imperator bannivit sexaginta solidos[i] solvatur. Caeteri vero banni quos comites et iudices faciunt secundum legem uniusuiusque componantur.
c. 18a	De episcopis, abbatibus, comitibus, abbatissis nostris, qualiter inter se habeant concordiam et amicitiam; et in eorum sacramento missi nostri omnem rei veritatem nobis renuntiare studeant. Sciant, ut omnes habeant bonos et idoneos vicedominis et advocatos.	XX. Ut diligenter inquirant inter episcopis, abbatis, sive comites, vel abbatissas, atque vassos nostros, qualem concordiam et amicitiam ad invicem habeant per singula ministeria, an si aliqua discordia inter ipsos esse videtur, et omnem veritatem in eorum sacramento nobis exinde renuntiare non neglegent. Ut omnes habeant bonos et idoneos vicedomnos et advocatos.	—	*HRE 2, c. 18:* [...] quo diligenter inquirerent, qualiter episcopi, abbates, comites et abbatisse per singulos pagos agerent, qualem concordiam et amicitiam ad invicem tenerent et ut bonos et idoneos vicedominos et advocatos haberent [...] [...] et de his omnibus eidem principi fideliter renunciare studerent.	*c. 14.* Ut episcopi, abbates adque abbatissae comiteque unanimi invicem sint, consentientes legem ad iudicium iustum terminandum cum omni caritate et concordia pacis, et ut fideliter vivant secundum voluntate Dei, ut semper ubique et propter illos et inter illos iustum iudicium ibique perficiantur. Pauperes, viduae, orphani et peregrini consolationem adque defensionem hab eis habent; ut et nos per eorum bona voluntatem magis premium vitae eternae quam supplicium mereamur. *c. 13.* Ut episcopi, abbates adque abbatissae advocatos adque vicedomini centenariosque legem scientes et iustitiam diligentes pacificosque et mansuetus habeant, qualiter per illosque sanctae Dei ecclesiae magis profectum vel merces adcrescat; quia nullatenus neque praepositos neque advocatos damnosus et cupidus in monasteria habere volumus, a quibus magis nos blasphemia vel detrimenta oriantur. Sed tales sint, quale eos canonica vel regularis institutio fieri iubet, voluntati Dei subditos et ad omnes iustitia perficiendi semper paratos, legem pleniter observantes absque fraude maligno, iustum semper iudicium in omnibus exercentes, praepositos vero tales, quales sancta regula fieri docet. Et hoc omnino observent, ut nullatenus a quibus magis nobis a canonica vel regulari norma discendant, sed humilitatem in omnibus habeant. Si autem alter praesumserint, regulare disciplina sentiant; et si se emendare noluerit, a praepositum removeantur, et qui digni sunt in loca eorum subrogentur.	*Vgl. c. 31*[j]. Ut inter episcopos, abbates, comites, iudices et omnes ubique seu maiores seu minores personas pax sit et concordia et unanimitas, quia nihil Deo sine pace placet. *c. 58.* Ut omnes bonos et idoneos vicedominos et advocatos habeant et iudices.

---
[i] *Zu dieser Buße* ECKHARDT*, Die Kapitulariensammlung S. 29*
[j] *Exzerpiert aus der Admonitio genelaris. Admonitio generalis c. 61 S. 210–212, hier 210 (= MGH Capit. 1, Nr. 22 c. 62 S. 58).*

Vergleichstabelle 1: Legation vom Frühjahr 802

	Leiden Voss. Lat. 119, 134^{v}-135^{r}[1]	***Paris Lat. 4995, 28^{v}-29^{v}***[2]	***Vatikan Pal. Lat. 582, 13^{v}-14^{r}; Paris Lat. 9654, 10^{v}-11^{r}***[3]	***Flodoardus, Historia Remensis ecclesiae***[4]	***„Capitula generale“***[5]	***Capitula in Ghaerbardus Sammlung***[6]
	—	XXI. In Parisiaco, Melciano, Melidunense, Provinense, Stampinse, Carnotinse, Pinciacense, Fardulfus et Stephanus.	—	—	—	—
c. 19	Insuper totum, undecumque ad emendandum invenerint, emendare studeant, in quantum melius potuerint. Et quod per se emendare nequiverint, in presentia nostra adduci faciant.	Insuper totum, undecumque necesse fuerit, tam de iustitiis nostris, proquam et iustitias ecclesiarum, viduarum, orfanorum, pupillorum et ceterorum hominum, inquirant et perficiant. Et quodcumque ad emendandum invenerint, emendare studeant, in quantum melius potuerint. Et quod per se emendare nequiverint, in presentia nostra adduci faciant.	XVIIII. De omni re insuper totum, undecumque necesse fuerit, tam de iustitiis nostris, quamque iustitiis ecclesiarum Dei, viduarum, orfanorum, pupillorum, et ceterorum hominum, inquirant et perficiant. Et quodcumque ad emendandum invenerint, emendare studeant, in quantum melius potuerint. Et quod per se emendare non potuerint, in presentiam nostram adduci faciant.	*HRE 2, c. 18:* [...] undecumque necesse fuisset, tam regias quam ecclesiarum dei iusticias, viduarum quoque et orphanorum, sed et ceterorum hominum inquirerent et perficerent et, quodcumque emendandum esset, emendare studerent, in quantum melius potuissent, et, quod emendare per se nequivissent, in presentiam imperatoris adduci facerent [...]	*c. 1.* De legatione a domno imperatore directa. Serenissimus igitur et christianissimus domnus imperator Karolus elegit ex optimatibus suis prudentissimis et sapientissimos viros, tam archiepiscopis quam et reliqui episcopis simulque et abbates venerabiles laicosque religiosos, et direxit in universum regnum suum, et per eos cunctis subsequentibus secundum rectam legem vivere concessit. Ubi autem aliter quam recte et iuste in lege aliquit esse constitutum, hoc diligentissimo animo exquirere iussit et sibi innotescere: quod ipse donante Deo meliorare cupit. Et nemo per ingenium suum vel astutiam perscriptam legem, ut multi solent, vel sibi suam iustitiam marrire audeat vel prevaleat, neque ecclesiis Dei neque pauperibus nec viduis nec pupillis nullique homini christiano. Sed omnes omnino secundum Dei praeceptum iusta viverent rationem iusto iudicio, et unusquisque in suo proposito vel professione unianimiter permanere ammonere: canonici vita canonica absque turpis lucris negotio pleniter observassent, sanctemoniales sub diligenti custodia vitam suam custodirent, laici et seculares recte legibus suis uterentur absque fraude maligno, omnem in invicem in caritate et pace perfecte viverent. Et ut ipsi missi diligenter perquirere, ubicumque aliquis homo sibi iniustitiam factam ab aliquo reclamasset, sicut Dei omnipotentis gratiam sibi cupiant custodire et fidelitate sibi promissa conservare; ita ut omnino in omnibus ubicumque, sive in sanctis ecclesiis Dei vel etiam pauperibus, pupillis et viduis adque cuncto populo legem pleniter adque iustitia exhiberent secundum voluntatem et timorem Dei. Et si tale aliquit esset quod ipsi per se cum comitibus provincialibus emendare et ad iustitiam reducere nequivissent, hoc absque ulla ambiguitate cum brebitariis suis ad suum referent iudicium; et per nullius hominis adulationem vel praemium, nullius quoque consanguinitatis defensione vel timore potentum rectam iustitia via inpediretur ab aliquo.	*c. 59.* Ut missi nostri, undecunque necesse fuerit, tam de iustitiis ecclesiarum Dei[k], viduarum, orphanorum, pupillorum et caeterorum hominum inquirant et perficiant. Et quodcunque ad emendandum invenerint, emendare studeant in quantum melius potuerint; et quod per se emendare nequiverint, in praesentiam nostram adduci faciant.
		In Cenomanico, Hoxonense, Livino, Baiocasim, Constantino, Abrincadin, Ebrecino et Madricinse et de illa parte Sequane Rodomense, Magenardus episcopus et Madelgaudus.		—		

[1] *ECKHARDT, Capitularia missorum specialia S. 500–504, A.*
[2] *ECKHARDT, Capitularia missorum specialia S. 500–504, B/C.*
[3] *ECKHARDT, Capitularia missorum specialia S. 500–504, D.*
[4] *HRE II c. 18 S. 172.*
[5] *MGH Capit. 1, Nr. 33 S. 91–99. Die Kapitel 11,15,16 und 27 von Nr. 33 haben keine entsprechenden Kapitel in Nr. 34.*
[6] *MGH Capit. 1, Nr. 35 S. 102–104. Vgl. ECKHARDT, Die Kapitulariensammlung S. 84–86. Zu dieser Kapitelliste ebd. S. 25–34.*

[k] tam de iusticiis nostris, quam de iusticiis ęcclesiarum Dei *in Berlin, Staatsbibliothek - Preußischer Kulturbesitz, Lat. fol. 626. ECKHARDT, Die Kapitulariensammlung S. 85.*